

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Островського Валерія Васильовича “Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991 рр.)”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

У сучасній вітчизняній історіографії відбувається інтенсивний процес подолання радянської теоретичної спадщини і дослідження численних наукових проблем, які тривалий час залишалися поза увагою вчених-істориків або підлягали свідомому замовчуванню чи відвертій фальсифікації за вказівкою тодішньої влади.

Одним із напрямів такої роботи стало вивчення історії дисидентського руху в Україні та ширше – різних проявів протесту громадськості проти радянської тоталітарної системи. Ця робота поєднує в собі ретельний збір і систематизацію документального матеріалу та глибоке теоретичне осмислення зазначеної тематики.

Попри наявність низки ґрунтовних наукових публікацій, присвячених становленню і розвитку дисидентського руху в Україні, в сучасній історіографії залишається ще чимало складних проблем, які потребують значної пошукової роботи і серйозного теоретико-методологічного опрацювання.

У зв'язку з цим дисертація В. В. Островського, подана до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, становить безумовний науковий і пізнавальний інтерес. Вона присвячена доволі вузькій, але складній для виконання науковій темі – постаті Зіновія Красівського, його суспільно-політичній діяльності.

Зрозуміло, що такий персональний зріз історії дисидентства особливо цікавий: він дозволяє простежити долі конкретних учасників руху опору, які його творили, були його втіленням, а водночас – загальні проблеми цього руху, питання його ідеології та практики, діяльність окремих організацій та груп тощо.

Робота В. В. Островського має чітку побудову, що відображає ключові аспекти порушеної теми. Праця складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, десяти підрозділів, списку використаних джерел, що містить 632 позиції, і додатків, які налічують 20 найменувань, – документальних та ілюстративних документів.

У вступі автор подає всі обов'язкові рубрики, починаючи з обґрунтування актуальності теми і закінчуючи апробацією результатів дослідження, а також структурою та обсягом дисертації. Ці елементи вступу сформульовані чітко і змістовно, що свідчить про глибоке знання автором обраної тематики і добре володіння фактичним матеріалом.

Дисертація написана на належній джерельній основі. Здобувачем використано неопубліковані архівні документи, зокрема Галузевого державного архіву Служби безпеки України (один фонд, три описи, 11 справ), Державного архіву Львівської області (один фонд, один опис, сім справ), Державного архіву Івано-Франківської області (два фонди, два описи, три справи), Архіву Управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області (сім справ).

У роботі також використано матеріали Музею-архіву і документального центру українського самвидаву при видавництві “Смолоскип” (97 справ), Меморіального центру історії політичних репресій “Перм-36” селища Кучино Чусовського району Пермської області Російської Федерації (один документ), Краєзнавчого музею імені Зіновія Красівського села Витвиця Долинського району Івано-Франківської області (32 справи), Краєзнавчого музею “Верховина” міста Стрий Львівської області (10 справ).

Поряд із цим автор залучив оригінальні документи, що зберігаються в особистих архівах: самого автора (14 назв), Юрія Зайцева (22 назви), Романа Ковалю (11 назв). У роботі використано 28 опублікованих творів і виступів Зіновія Красівського, які відтворюють його творчий доробок та окремі етапи його суспільно-політичної діяльності. Загалом ця найбільш вагома частина

джерельної бази налічує 243 позиції і забезпечує належну новизну фактичного матеріалу дисертації.

Крім того, у праці використано опубліковані документи (38 позицій), мемуарну літературу (35 позицій), усноісторичні матеріали (27 позицій), а також видання та публікації періодики (163 позиції). Слід підкреслити, що автор особисто записав три інтерв'ю – з Р. Ковалем, М. Зеленчуком і М. Мельниковичем. Можна констатувати, що В. В. Островський провів чималу пошукову роботу, яка заклала серйозну документальну основу його наукового дослідження.

У розділі 1 автор аналізує праці своїх попередників, джерельну базу та методологічні засади дисертації. Він відмовляється від традиційного поділу історіографії на радянську, вітчизняну і зарубіжну, використовуючи так звану “конусну” модель пріоритетності. Здобувач виділяє чотири групи праць, спираючись на принцип: від загального – до конкретного. Однак при цьому з огляду історіографії повністю випадає радянська історіографія, про яку В. В. Островський чомусь не згадує жодним словом.

Значний інтерес становить дослідження раннього етапу біографії З. Красівського, оскільки фактичний матеріал з цієї тематики доволі обмежений. Автор пише про “підгрунття генези світогляду З. Красівського” (с. 51), зокрема про його родину, батьків, патріотичне сімейне виховання, про особливості суспільно-політичного життя у Східній Галичині в умовах міжвоєнної Польської держави та в роки Другої світової війни. У параграфі 2.2 здобувач простежує біографію З. Красівського в період 1944–1962 рр., виокремлюючи основні фактори еволюції його світогляду, насамперед історичні та ідеологічні.

Основну увагу В. В. Островський цілком обґрунтовано приділяє аналізу антирадянської діяльності З. Красівського у 1964–1988 рр. Цій тематиці присвячений розділ 3 дисертації, що містить три параграфи і має найбільший обсяг порівняно з іншими розділами праці (с. 80–136). Автор детально вивчає участь З. Красівського в підпільній організації Український

національний фронт (1964–1967 рр.), його перебування в тюрмах у Львові й Володимирі (РРФСР), психіатричних лікарнях у Москві, Смоленську (РРФСР), Львові та с. Бережниця Стрийського району Львівської області.

Заключний параграф розділу 3 присвячений правозахисній діяльності З. Красівського, яку автор поділяє на два періоди: 1979–1980 рр. у складі Української групи сприяння виконанню Гельсінських угод і 1987–1989 рр. у складі Української Гельсінської спілки. У підрозділі також ідеться про перебування З. Красівського у виправно-трудої колонії в с. Кучино Чусовського району Пермської області та на засланні в Тюменській області РРФСР.

Заклучна частина праці В. В. Островського присвячена суспільно-політичній діяльності З. Красівського в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття. Автор дуже докладно відстежує події цього періоду, спираючись на різноманітний документальний матеріал. Ретельно фіксує численні факти приватного життя, політичної і громадської роботи З. Красівського, спрямованої на демократизацію суспільства, відновлення УГКЦ, утвердження Української держави. Здобувач також аналізує українську націоналістичну тематику в творчій спадщині З. Красівського, зокрема в його публіцистичних творах.

У висновках викладено найбільш важливі результати, одержані в дисертації, які містять формулювання розв'язаної наукової проблеми і вказують на її значення в розвитку науки. У додатках до праці вміщено цікавий документальний та ілюстративний матеріал, що стосується біографії З. Красівського. На нашу думку, здобувачеві вдалося досягнути мети, вирішити поставлені завдання і глибоко розкрити суспільно-політичну діяльність З. Красівського.

Разом з тим слід висловити деякі зауваження і пропозиції.

По-перше. В огляді історіографії цілком відсутні праці сучасних західних дослідників, які стосуються загальних проблем націоналізму (за поділом автора, – перша група історіографії). У ньому не вказуються роботи

сучасних російських учених, присвячені ключовим питанням історії СРСР (друга група). Здобувач не називає і не подає в списку використаних джерел жодної праці І. Патриляка, зокрема його ґрунтовної монографії “Встань і борись! Слухай і вір...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939–1960 рр.” (третья група), а також праць ряду інших відомих дослідників українського національно-визвольного руху середини ХХ століття.

По-друге. Дисертація написана на широкій джерельній основі, яка дозволяє автору належно розкрити обрану тему. Однак праця виграла б, якби здобувач опрацював також документи Центрального державного архіву громадських об’єднань України (передусім фонд 1 – ЦК Компартії України, в тому числі документи з картотеки “Окремої папки”). Це дало б можливість більш повно й виразно відтворити суспільно-політичне тло, на якому розгорталася діяльність З. Красівського. У розділі 1, у параграфах 1.2 і 1.3, автор щонайменше чотири рази дослівно повторює текст, що стосується поділу джерельної бази на групи – зрозуміло, понад міру (с. 24; 37–38; 48–49; 50).

По-третє. У параграфі 2.2, де мова йде про перебування З. Красівського в Каргопольському виправно-трудоному таборі Архангельської області РРФСР (с. 70–71), варто було б подати більш докладні відомості про цей табір (зокрема, про характер його господарської діяльності; час існування: липень 1937 – січень 1960 рр.; чисельність в’язнів: січень 1950 р. – 20 237 осіб, січень 1953 р. – 25 540 осіб; умови утримання так званого контингенту тощо). В сучасній історіографії, у тому числі російській, зібрано значний фактичний матеріал про функціонування радянської репресивної системи, виправно-трудомих таборів СРСР та ін. Його використання дозволило б конкретизувати цей епізод біографії З. Красівського і подібні до нього сюжети.

По-четверте. Автор поділяє правозахисну діяльність З. Красівського на два етапи: 1979–1980 рр. у складі Української групи сприяння виконанню

Гельсінських угод і 1987–1989 рр. у складі Української Гельсінської спілки (с. 134). Тим часом у висновку до розділу 3 здобувач відносить до другого етапу також діяльність З. Красівського в Українському комітеті “Гельсінкі-90” у серпні 1990 р. (с. 136). У зв’язку з цим не зовсім зрозуміло, як визначати хронологічні рамки другого етапу: як 1987–1989 рр. чи як 1987–1990 рр.? Чи, може, розглядати його участь в Українському комітеті “Гельсінкі-90” як окремий – третій етап? Те саме повторюються у загальних висновках (с. 181). Цій періодизації бракує чіткості.

Однак вказані зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації В. В. Островського. Вона написана на високому науково-теоретичному рівні, є цілісною і завершеною історичною працею. Зроблені автором висновки достатньо аргументовані, а результати дослідження належним чином апробовані. Зміст роботи відповідає шифрові спеціальності й відображений в авторефераті та публікаціях здобувача.

На нашу думку, дисертація Островського Валерія Васильовича “Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991 рр.)” відповідає сучасним вимогам до таких робіт. Це оригінальна самостійна праця, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують вагому наукову проблему, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

В. К. Баран,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри нової та новітньої
історії України Східноєвропейського
національного університету імені
Тараса Шевченка

9 вересня 2015 р.

ПІДПИС *Баран В. К.*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету *Л. Савчук*
"10" 09 2015р. *Савчук Л. С.*